

Dispersió i variabilitat de les vocals catalanes

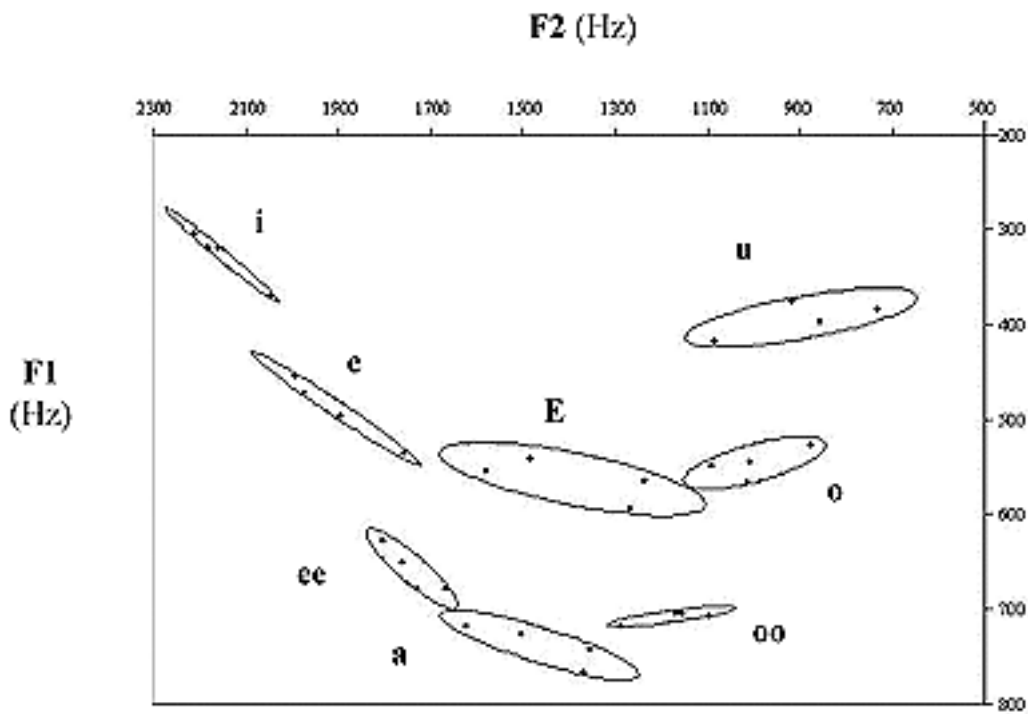
03/2007 - **Filologia**. Els dialectes catalans (central, nord-occidental, valencià, balear) presenten, en la pronúncia de les vocals, diferències significatives que han estat estudiades en un treball minuciós dut a terme per investigadors de la UAB i de l'Institut d'Estudis Catalans. L'estudi analitza les diferències de timbre i de contacte lingual a la superfície del paladar entre les vocals d'aquells dialectes.

Aquest treball investiga alguns aspectes sobre la realització de les vocals dels dialectes catalans. Aporta dades espectrals dels formants primer i segon de l'escala de freqüències i de contacte lingual a la superfície del paladar corresponents a cinc parlants de cada un dels dialectes central (barceloní, gironí i tarragoní), nord-occidental (lleidatà), valencià i balear (representat pel mallorquí en aquest treball). Foren enregistrades les set vocals tòniques comunes a tots els dialectes, a saber, i, e (e tancada), ee (e oberta), a, oo (o oberta), o (o tancada) i u, i també la vocal neutra E en les seves variants àtona del dialecte central i tònica del mallorquí.

Tradicionalment s'havien detectat diferències de timbre entre les vocals tòniques dels dialectes catalans. Els resultats de l'article confirmen que la vocal oo és especialment oberta en mallorquí i valencià (i que a és especialment tancada en el primer dialecte). Per la seva banda, la vocal neutra E no sembla produïda amb una configuració lingual fixa, si bé presenta una obertura mitjana com la de e, ee, o i oo.

L'estudi també investiga la validesa de dues hipòtesis defensades per l'anomenada teoria de dispersió adaptativa de vocals. Per comprendre aquestes hipòtesis cal saber que les realitzacions de les vocals tòniques d'un sistema vocàlic com el del mallorquí (vegeu la figura adjunta) s'agrupen en camps que inclouen valors dels dos primers formants F1 (eix vertical de la figura) i F2 (eix horitzontal) de l'escala de freqüències. La freqüència d'aquests dos formants augmenta a mesura que la vocal esdevé més oberta (F1) i més anterior (F2). En la figura, el camp de cada una de les vocals mallorquines inclou quatre valors de F1 x F2 corresponents a realitzacions en quatre contextos consonàntics diferents (per exemple, els valors de la vocal a corresponen a realitzacions de la primera a dels mots bava, tassa, enllaça i sala amitjanades entre parlants i repeticions). Els camps de dispersió de totes les vocals tòniques del sistema configuren l'anomenat espai vocàlic.

Les hipòtesis de la teoria de dispersió adaptativa són: (a) la distància entre els camps de les vocals d'un sistema vocàlic preses globalment i el centre de l'espai vocàlic hauria de ser proporcional al nombre de vocals del sistema; (b) la distància entre els camps de les parelles de vocals adjacents (e.g., entre i i e, e i ee, ee i a, etc.) hauria de ser inversament proporcional al nombre de vocals del sistema. Segons aquestes hipòtesis, els dialectes central, nord-occidental i valencià, que disposen de set vocals, haurien de presentar una expansió o dispersió i una distància intervocàlica superiors al mallorquí, que té vuit vocals. Els resultats obtinguts confirmen, en bona mesura, la predicció enunciada al punt (a) però no pas l'enunciada al punt (b). Efectivament, el grau de dispersió global és un xic superior en mallorquí que en altres dialectes, si bé aquest efecte és

poc considerable i resta associat preferentment amb el fet que els camps de e, ee, oo i o són especialment reduïts i perifèrics (vegeu la figura). Així doncs, les vocals mallorquines de mots com cel i sol, a més d'especialment obertes, són emeses amb configuracions articulatòries força fixes i resulten poc afectades pel context consonàntic. Per altra banda, les distàncies entre les parelles de vocals adjacents no varien en funció del nombre de vocals del sistema, sinó més aviat de característiques específiques de les vocals individuals que, tal com hem esmentat més amunt, poden diferir entre dialectes.

L'estudi també porta a terme una anàlisi de la variació de les freqüències dels formants de cada vocal entre repeticions (variabilitat aleatòria) i entre contextos consonàntics (variabilitat contextual). Els resultats mostren que la variabilitat aleatòria depèn de la precisió amb què els parlants assoleixen la configuració articulatòria de la vocal, mentre que la variació contextual ve determinada per la compatibilitat entre els gestos articulatoris corresponents a la vocal i a les consonants precedent i següent.

Daniel Recasens

Departament de Filologia Catalana

Universitat Autònoma de Barcelona

"Dispersion and variability of Catalan vowels". Recasens Daniel, Espinosa Aina. SPEECH COMMUNICATION. 2006, vol. 48, nº 6, pp. 645-666.